

<https://doi.org/10.53656/his2023-5-6-mer>

*Civilization Boundaries
Цивилизационни граници*

ЗАСЛУГАТА НА СТЕФАН ЧАПРАШИКОВ ЗА УЧРЕДЯВАНЕ ФАКЕЛНОТО БЯГАНЕ ОТ ОЛИМПИЯ ДО БЕРЛИН 1936 Г.

Гл .ас. д-р Емилия Витанова

Национална спортна академия „Васил Левски“

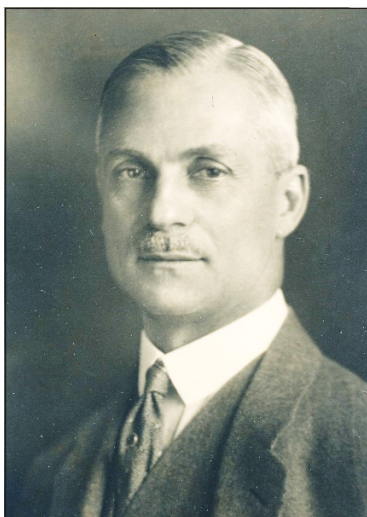
Abstract. The purpose of the present research is aimed at presenting new information related to the activities of Stefan Chaprashikov and his role in conducting the first Olympic torch relay for the Olympic Games in Berlin in 1936.

Several areas for gathering information are covered: research of foreign literature, review of all publications of Bulgarian researchers in the field of the Olympic movement in Bulgaria, which present information on the subject. In terms of methodology, all information found in scientific and popular sources is systematized and processed on the basis of the biographical method, content analysis, comparative and critical analysis.

This publication presents newly discovered information, in three articles from periodicals and in two official BOK documents, which present information that the idea of holding the first torch relay was Stefan Chaprashikov's. These findings will shed light on the history of the Olympic movement in Bulgaria and will form a new perspective in discussions on the topic discussed by other contemporary researchers of the Olympic movement.

Keywords: Bulgarian Olympic committee; Carl Diem; Olympic Flame

Дискусията сред спортните историци за изясняване на въпроса чия е идеята за провеждането на олимпийската факелна щафета като церемония на съвременното олимпийско движение, продължава поради наличие на различни претенции за нейното авторство. В публикация на Дитхард (Diethard 2007, p. 14) е представен цитат от изказване на Карл Дийм по време на сесията на МОК в Атина на 18 май 1934 г., където той споделя, че е инициатор на тази идея. В подкрепа на тезата, че Дийм е основоположник на идеята за пренасянето на олимпийския огън, са изследователите: Корнадо Дурантес (Durantez 1988, p. 49), Тункол и Сахин (Tunckol, Sahin 2010, p. 917), Хенри Поурет (Pourret 1974, p. 612.), Бил Малоун (Mallon 1984, p. 335), Робърт Барни и Антъни Бижкерк, (Barney, Bijkerk 2005, pp. 7 – 8),

Стефан Чапрашиков (1874 - 1944)

Личен архив на Петър Бозуков

Боргерс (Borgers, p. 32) Карл Ленарц (Lennartz 1997, p. 11), Хенсел (Hensel 2007, p.14), които проучват дейността на Дийм за развитието на международното олимпийско движение. Тези автори представят сведения, основани на официалното обсъждане на въпроса в МОК, но в тях се игнорират напълно сведения и проучвания за тесните връзки на Карл Дийм със Стефан Чапрашиков – тогава един от най-влиятелните членове на МОК и тяхната взаимна дейност по развитие на олимпизма.

Елизабет Ханли (Hanley 1996, p. 228) споменава, че първата щафета, свързана с пренасяне на огън чрез факла, е организирана от студенти на Германския спортен университет през 1922 г., за да отпразнуват откриването на Университета и едновременно с това 40-ия рожден ден на Дийм. Кейхил (Cahill 1998, p. 183) обобщава всеобщото мнение, че Карл Дийм е идеологът на това събитие и че принос може да има и самият Кубертен чрез своите вдъхновяващи изказвания за значението на олимпийския огън. Йорг Шенк отбелязва, че и до днес се водят дискусии относно идеите за провеждането на такова мащабно събитие (Schenk 2022, p. 94).

Изследвания за историята на Олимпийското факелно бягане през 1936 г. представя самият Карл Дийм (Diem 1982, pp. 226 – 227), както и: Валтер Рихтер (Richter 1936, pp. 82 – 83), Карин Щокел (Stöckel 2015, p. 190). Сред чуждестранните автори, които правят преглед по темата и засягат участието на България в Олимпийското факелно бягане, са Chapman (Chapman 2012), Корнадо Дурантес (Durantez 1988, pp. 48 – 59) и Валтер Боргерс

(Borgers 2005, pp. 28 – 48), вкл. и проучването на Олимпийския образователен център към МОК (The Olympic Studies Centre 2017, pp. 7 – 10). Но анализите за това как България участва, са изключително бедни в информационно отношение поради липса на достъп до исторически извори от страна на авторите.

Фактът, че в нито една от статиите няма категорични документи за доказване на своята теза, подчертава, че целият въпрос документално не е осветлен пълноценно. Освен това, поради значимостта на тази церемония, несъмнено има много тежнения за приписване авторството с цел придобиване на авторитет и значимост на една или друга страна.

За първи път сведения за това, че Стефан Чапрашиков е свързан с идеята за пренасянето на олимпийския огън, са споменати в частен разговор между Валтер Боргерс – автор на най-значимото историческо изследване по темата, с проф. Лозан Митев през 1998 г. проведен в Германския спортен университет Кьолн¹. Тази теза е посочена, без да има изследвания в публикации на проф. Митев, което налага необходимостта да се аргументира с научни доказателства.

Проучването на дейността на Стефан Чапрашиков и инициативата за създаването на факелната щафета за пренасяне на олимпийския огън от Олимпия до Берлин през 1936 г. се основава на вече постъпили мнения на специалисти и открити документи, в които пряко и косвено се подчертава, че той, като член на МОК, има значима роля.

Причините до момента да не се проучват системно ролята и дейността на Чапрашиков, се дължат на обстоятелството, че от 1944 до 1989 г. неговото име и място в спортното движение у нас е подложено на пълна научна забрана от идеологическа гледна точка и по този начин нашата наука не само не се включва в дебата по темата през 70-те години, но и довежда до пълната забора в съзнанието на спортните среди и научните изследвания на всичко свързано с Чапрашиков.

Цел и задачи на изследването

Целта на настоящето изследване е насочена към представянето на нови сведения, свързани с дейността на Стефан Чапрашиков, неговата роля за провеждането на олимпийската факелна щафета.

Задачите на изследването са свързани с:

1. проучване на периодични издания, отразяващи дейността на БОК и на Чапрашиков в периода 1934 – 1936 г.;
2. събиране и представяне на нови сведения за дейността на Чапрашиков, свързани с ролята му в избора на България да участва в организацията и провеждането на първото олимпийско факелно бягане от Олимпия до Берлин 1936 г.

Организация и методика на изследването

Направен е цялостен библиографски обзор на чуждестранната литература и всички публикации на български изследователи, които представят сведения по темата. Извършен е преглед на статии, публикувани в периодичния български печат в периода 1934 – 1936 г. Изследването е свързано с проучвания в Историческия архив на Националната спортна академия „Васил Левски“ (изследвания, свързани с история на БОК, от проф. Лозан Митев, проф. Васил Цонков, Ангел Солаков, дисертация на Десислава Стоянова), както и в Централния държавен архив и Националната библиотека „Кирил и Методий“. В методологическо отношение всички открити сведения в научни и популярни източници са систематизирани и разглеждани въз основа на биографичния метод на съдържателен анализ, сравнителен и критичен анализ.

Изследвания и публикации, разискващи въпроса за приноса на Стефан Чапрашиков в Олимпийското движение и факелната щафета от Олимпия до Берлин 1936 г.

В настоящото изследване са открити оригинални източници за дейността на Чапрашиков като ръководител на БОК и като възможен инициатор за провеждането на първото историческо олимпийско факелно бягане. Първото издание на БОК, което публикува информация за участието на България в Олимпийските игри през 1936 г., е сборникът „Телесното възпитание в България“². Частични проучвания и публикации по темата са направени от: Николай Георгиев (Georgiev 1971, pp. 115 – 119), Ангел Солаков (Solakov 1983), проф. Васил Цонков (Tsonkov 1981), проф. Райна Бърдарева (Bardareva 2008), проф. Митев (Mitev 2014, p. 68, Mitev 2023, p. 67), Десислава Стоянова (Stoyanova 2009, pp. 99 – 103), Иван Хаджийски (Hadzhiyski 2002), Емилия Витанова (Vitanova 2022), Дияна Христова⁸, Явор Тодоров (Todorov 2023, p. 76) и др. Сведения са открити в периодичния печат и във Фонда на БОК в Държавния архив.

Сред източниците се открояват научни публикации, писма от официална кореспонденция на БОК и статии, публикувани в периодични издания. Проф. Бърдарева (Bardareva 2008, pp. 303 – 304) отбелязва, че „според непотвърдена версия предложението (на 32-рата сесия на МОК, Атина, 1934) игрите да бъдат тържествено открити със запалването на свещен огън, донесен от люлката на древните олимпиади – Олимп, Гърция, е на България“. Във връзка с проучването са открити 74 статии, свързани с преминаването на олимпийския огън през България, в следните периодични издания: в. „Вяра“, в. „Зора“, в. „Народен спорт“, в. „Празничен дневник“, в. „Пирин“, в. „Светлина“, в. „Световен папагал“, в. „Слово“, в. „Спорт“, в. „Средец“, в. „Щурец“, както и във фонда на МНП (Централен държавен архив) са открити два документа от 2 и 3 юли 1936 г., които допълват информацията по темата.

Резултати

Стефан Чапрашиков е значима личност в българската национална история, която незаслужено, по политически причини, е наклеветена след 1944 г. и вследствие на това днес не се знае почти нищо за него.

Стефан Чапрашиков е роден на 15 април 1874 г. в гр. Горна Джумая (Благоевград). Той осъществява дипломатическа дейност в Париж, Виена, Сърбия, в Съветска Русия и в Германия (Todorov 2023 pp. 3 – 4). Именно през този период Чапрашиков се запознава и с Димитър Станчов – дипломат, министър на външните работи и изповеданията (1906 – 1908), член на МОК (1913 – 1929). Чапрашиков е избран за първия председател на Българския ски съюз 1931 г.³ Той е сред учредителите на Българския туристически съюз и сред 85-имата учредители на туристическото дружество „Алеко Константинов“.⁴ На цялостната биография на Стефан Чапрашиков е посветен съвременен монографичен труд, в който са очертани житейският му път, образованието, професионалната му дипломатическа кариера и дейността му в олимпийското движение (Todorov 2023).

Чапрашиков става член на МОК по време на 28 сесия на МОК в Лозана, 1929 г. Избран е за почетен председател на БОК. В края на своя житейски път той дарява парцел край Варна, където да се построи младежки лагер. Дарява на БОК сграда на ул. „Шипка“ с желанието там да бъде построен „Дом на Българският спорт“. Осъден е от Народния съд в наказателно дело № 10/29.04.1945 г. с обвинението „подпомагали са провеждане на политика на Германия във вреда на България...“ и с присъда „... конфискува всичките движими и недвижими имоти на починалия Стефан Георгиев Чапрашиков в полза на държавата“ (Stoyanova 2009, pp. 99 – 103).

Дипломатическите мисии на Стефан Чапрашиков в редица европейски държави дават основание да приемем, че той добре познава политическата обстановка не само на Балканите, но и в цяла Европа. Безспорно международната обстановка през първата половина на XX в. повлиява върху дейността на Чапрашиков в положителен аспект. Силно подкрепян от царската власт в България и благодарение на дългогодишните българо-германски отношения Чапрашиков издига своя авторитет в Международното олимпийско движение. Като член на МОК, има възможността да помогне на БОК да развие мащабна културно-образователна, спортно-състезателна и международна дейност. Доброто сътрудничество между президента на БОК ген. Лазаров и Стефан Чапрашиков създава добри предпоставки за инициативи, които утвърждават авторитета на БОК в МОК. На 15 май 1936 г. БОК на общо събрание взема решение да ходатайства пред българското правителство да предложи барон Пиер дьо Кубертен за Нобелова награда за мир, както и за забраната за злоупотреба с олимпийското звание с всякаква търговска или спекулативна цел. БОК под председателството на

Чапрашиков е инициатор за провеждането на Балкански олимпийски игри 1931 г. (Mitev 2023, pp. 60 – 61).

Няма исторически данни откога Стефан Чапрашиков установява творчески връзки с Карл Дийм. Изглежда, това става от времето на неговата мисия в Берлин и членството му в МОК, където двамата установяват идейно единство и приятелство.

Важно е да се отбележи, че противно на днешните разбирания, в онази епоха Стефан Чапрашиков е имал много по-значима роля и влияние в това сътрудничество поради статута си на член на МОК, дипломат с широки връзки сред политическите кръгове и аристократичните среди на Европа, човек, притежаващ огромно за времето си богатство, което му е давало преимущества да бъде човек не само с големи идеи, но и да подкрепя мащабни начинания. Това е карало Карл Дийм да сътрудничи с Чапрашиков, тъй като по този начин той е имал най-добри възможности – много повече, отколкото чрез германското правителство или спортните организации, да влияе и допринася за развитието на олимпизма.

В този смисъл трябва да се разглеждат и ангажиментите на Карл Дийм в България, които при всяко положение са инициатива на Стефан Чапрашиков. Дийм посещава България няколко пъти от 1933 г. до 1943 г.⁷

Спортната щафета по пренасяне свещения огън в честа на 1000-годишнината на цар Симеон през 1929 г.

По повод 1000-годишнината от царуването на Симеон Велики се провеждат тържества през м. май 1929 г. в Преслав и София, които включват провеждането на факелна щафета на „свещения огън“. Сред членовете на организационния комитет може да бъде изтъкнато името на Тодор Зъбов, който става и генерален секретар на БОК⁵. В своята статия за това национално събитие Емил Димитров⁶ отбелязва, че тържествата в Преслав са свързани със *„приемането в двореца на Свещения огън, пренесен по два лъча през цяла България от стотици огненосци“*.

Важен източник за изясняване на въпроса как възниква идеята за пренасянето на олимпийския огън, дават записките на Карл Дийм от 3 декември 1933 г. Той отбелязва, че има сведения за провеждането на факелна щафета с пренасянето на свещения огън (Borgers 2005, p. 33). Отбелязването на тези сведения в дневника на Дийм означава, че те са му направили много голямо впечатление, и дават основание да се предположи, че Дийм е заимствал идеята от България.

Освен това много важно е да се изтъкне, че за цялостната организация по пренасянето на свещения огън по повод 1000-годишнината на цар Симеон България има същия модел на организация, какъвто е приложен по-късно от Карл Дийм при пренасянето на свещения огън от Олимпия до Берлин. Само с тази разлика, че олимпийската щафета има международен характер и много по-дълъг и сложен маршрут.

Още от 1934 г. БОК работи съвместно с Организационния комитет по подготовката и провеждането на Олимпийските игри в Берлин – тоест лично с Карл Дийм. По този повод са публикувани три статии, изключително ценни със своите сведения във в. „Спорт“, позоваващи се на признание на немската преса за приноса на Чапрашиков. В тях за първи път се дава публичност на заслугите на Чапрашиков, свързани с олимпийското факелно бягане. Първата статия е от 29 август 1934 г.

Тази е, колкото сензационна, толкова и грандиозна новина, която сега изнасят немските вестници. При откриването на XI олимпийски игри в Берлин през 1936 г. Олимпийският огън на Маратонската кула да бъде запален от факела на бягащ атлет, донесен от древния олимпийски стадион на Атина.

За голяма наша чест трябва да отбележим, че това е идея на неуморимия г. Ст. Чапрашиков, почетен председател на БОК и член за България в МОК. Идеята е приета вече от главния секретар на германския организационен комитет д-р Дийм, за реализирането, на която се вече работи.⁹

Важността на това заявление и неговата достоверност не подлежат на никакво съмнение, като се вземе под внимание, че невярна информация по такъв въпрос би предизвикала огромен политически скандал. И в него се говори за идеята на Чапрашиков като за всеизвестен и признат факт.

Първоначалната идея за маршрута на пренасянето на олимпийския огън не включва България, но в официалния доклад на игрите от 1936 г.¹⁰ се вижда, че маршрутът преминава през Гърция, България, Югославия, Унгария, Австрия, Чехословакия и Германия. Тази промяна в маршрута и преминаването на олимпийския огън през България се дължи на авторитета и позициите на Чапрашиков в МОК.

На 3 септември 1934 г. във в. „Спорт“ е публикувана следната информация: *Нашият вестник съобщи своевременно за грандиозния проект на г. Чапрашиков, Берлинската олимпиада да се открие с огън, донесен от древния стадион при Олимп. Тая идея сега е била предложена на конгреса на международната атлетическа федерация, заседаваща в Стокхолм. Конгресът напълно е възприел този грандиозен проект, одобрил го е и е установил някои от главните му подробности.¹¹*

А статията от 3 октомври 1934 г. във в. „Спорт“ информира:

Маршрутът, който бе обявен преди, сега претърпява известно изменение, в смисъл, че пренасянето на факлата ще мине и през София. Това, разбира се, удължава маршрута, но тази висока чест ние дължим на почетния председател на Българския олимпийски комитет и делегата на България в МОК – г. Стефан Чапрашиков, инициатора на това епохално събитие, първо по рода си до днес. В негова чест Германският олимпийски комитет прави това изменение на маршрута.¹²

В. „Спорт“ публикува в няколко свои статии¹³ за приноса на Чапрашиков и добрата организация по посрещането на гостите от Германия, както и ангажираността му по подготовката на България за участие в Олимпийските игри.

*От друга страна, трябва да се отбележи, че заслуга за това голямо посещение България дължи единствено на Ст. Чапрашиков – почетен председател на БОК, големите връзки в Европа на когото правят от него незаменим спортен дипломат. На него и благодарение на неговата неуморима дейност и несклонима енергия българският спорт дължи много както в чужбина, така и в страната.*¹⁴

Медиите в България добре познават делата и личността на Стефан Чапрашиков – първо, като активен дипломат в редица европейски страни и второ, като активен почетен председател на БОК и член на МОК. Още през 1933 г. в медиите са публикувани статии за това, че БОК награждава Теодор Левалд – председател на Германския олимпийски комитет, с почетен знак, връчен именно от Чапрашиков. През 1933 г. са публикувани няколко статии, свързани с дейността му по повод посещението на Фон Чамер и Карл Дийм в България. Стефан Чапрашиков има голям авторитет сред политическите и спортните среди както в България, така и в Германия, поради високия си статут на международно равнище, като дипломат и доверено лице на българския владетел, тъй като той участва в ръководствата и на други спортни организации. Цитираните текстове са във в. „Спорт“, който се издава в периода 1923 – 1943 г. и за онези години е бил най-авторитетният спортен вестник в България. Ето защо може да се предположи, че българската преса напълно обективно отразява дейността на Чапрашиков и изтъква неговия принос за развитието на спортното движение в страната, както и в осъществяването на стабилни международни контакти.

Изключително ценни сведения за проучването са документи, открити в архива на Министерството на народното просвещение, съхранявани в Централния държавен архив. Първото открито писмо е от 2 юли 1936 г.

*Имаме честа да Ви съобщим, че на 25 и 26 т.м. ще се извърши пренасянето през България на олимпийския огън от Олимп (Гърция) до Берлин по случай откриването на XI олимпиада, което ще стане на 1 август т.г. Като се има предвид, че България е дала идеята за уреждането на това най-голямо досега в света олимпийско пищово бягане, в което взимат участие 3069 атлети, нам се налага да положим всички усилия за бляскаво изнасяне на това състезание.*¹⁵

В друг официален документ, издаден от БОК до Министерството на народното просвещение от 3 юли 1936 г., където е напълно изключено да се използват непроверени или неточни данни, пише следното:

Международният олимпийски комитет на лятната сесия през 1934 г. прие предложението на България, щото XI олимпийски игри 1936 г. в

*Берлин да бъдат тържествено открити със запалването на свещен огън, донесен от люлката на древните олимпиади – Олимп, Гърция.*¹⁶

Значимостта на този документ се състои в това, че несъмнено сведенията за решението на сесията на МОК са дадени от Чапрашиков. И нещо по-важно: изменение и допълнение в церемониала на Олимпийските игри, съобразно Олимпийската харта, може да прави изключително МОК на свои сесии, какъвто е и описаният случай. Именно този принцип допълнително утвърждава действителността на сведението.

И още нещо много важно. Нито един от изследователите, застъпващи тезата, че идеята за олимпийския огън е на Карл Дийм, не дава отговор на въпроса как тази идея ще бъде представена на обсъждане и приета от МОК на неговата сесия през 1934 г., като самият Карл Дийм не е член на МОК. Член на МОК за Германия е Теодор Левалд, но той се намира в неприятелски отношения с Карл Дийм. Ето защо внасянето на предложението в МОК и защитата му пред сесията е дело на Чапрашиков, разбира се, в сътрудничество с Карл Дийм, като едни доверени приятели.

За жалост, след политическите промени в България 1944 г. Стефан Чапрашиков е определен за политически враг от комунистическата власт, а цялото му имущество е конфискувано. Вследствие на тази конфискация е унищожено и цялото му документално и писмено наследство, което завинаги лишава историческата наука от пълноценно представяне на историческите процеси и явления, свързани с развитието на Олимпийското движение в България и света от тази епоха.

След 1945 г. Карл Дийм е принуден също да лавира в новите политически условия. За да се адаптира към новите идеологически и политически условия след Втората световна война, той е принуден да прикрива съвместната си работа с хора като Чапрашиков. Ето защо в неговите биографични бележки и публикации той не споменава повече за Чапрашиков.

Игнорирането на Чапрашиков и основаването само на негови лични заявления като автор на идеята за олимпийския огън, особено след убийството на Чапрашиков, представлява удобна форма за негова защита в новите условия, за да не бъде преследван като нацистки деятел, а като значим фактор в международното олимпийско движение – обстоятелство, което не подлежи на съмнение заради многостранната му дейност.

Заключение

Откритите сведения по категоричен начин доказват важната роля на Стефан Чапрашиков за обогатяване на олимпийските ритуали с факелното бягане от Олимпия до модерната столица на Олимпийските игри от 1936 г. до днес.

Приложените доказателства имат безспорно огромно значение, още повече че до момента не са публикувани протоколите от провеждането на сесията на

МОК през 1934 г. Това е и причината между историческите изследователи да има разногласия и недостатъчна доказателственост по изясняването на въпроса за автора на идеята за пренасянето на олимпийския огън.

Проведеното изследване представлява важна аргументация и повод БОК на България, както и спортните организации и среди, спортните медии да поставят темата на обществено достояние и обсъждане с цел да се възстанови най-напред историческата истина. Въз основа на това е необходимо да се проведат значителна информационна кампания и разширяване на научния дебат на международно равнище, за да се издигне престижът на БОК и да се започне значителна дейност за формиране на официална позиция на МОК по случая, както бе постигнат успехът с преодоляване на многогодишното игнориране на участието на България в Първите олимпийски игри в Атина през 1896 г.

БЕЛЕЖКИ

1. Спомени на проф. Лозан Митев при среща с Валтер Боргерс от 1996 г.
2. *Телесно възпитание в България*. 1936. Български олимпийски комитет. pp. 248 – 249.
3. ИВАНОВА И., 2020. *Млади ентузиастични поставят началото на зимните спортове в България*. Available from: <https://glasove.com/na-nov-glas/mladi-entusiasti-postavqt-nachaloto-na-zimnite-sportove-v-bylgariq>. [Viewed 2023-8-15].
4. АНОНИМЕН. 2020. *Крупните меценати Жак Асеев и Крум Чапрашиков и личният секретар на цар Фердинанд Стефан Чапрашиков стават почетни граждани на Дупница*. Available from: <https://4vlast-bg.com/archives/391177>. [Viewed 2022-7-22].
5. СЛАВЧЕВА Д., 2019. *През 1929 г. Свещен огън, запален в Преслав, обикаля страната на път за София*, Available from: <https://www.desant.net/show-news/49457>. [Viewed 2023-6-26].
6. ДИМИТРОВ, Е., 2015. *Юбилеят като проект (Тържествата през 1929 г. и „българската идея“)*. Available from: <http://arhangel.bg/bg/news/jubilejat-kato-proekt.html>, [Viewed 2023-6-26].
7. АНОНИМЕН., 1934. Гостуването на д-р Карл Дийм в София. *Спорт*. Т. 11, № 689, с. 1.
8. ХРИСТОВА Д., 2012. *България ли дава идеята за олимпийската щафета*. http://bolgari.org/bylgariia_li_dava_ideiata_za_olimpiiskata_shtafeta_-h-622.html
9. АНОНИМЕН., 1934. Олимпиадата в Берлин ще се открие с олимпийския огън, донесен от Атина – един грандиозен проект на г. Ст. Чапрашиков. *Спорт*. Т. 11, № 813, с. 1.

10. Organisationskomitee (Hg.) (1937). *XI olympiade Berlin 1936 – amtlicher bericht, band 1, vom organisationskomitee für die XI olympiade Berlin 1936*, Limpert, Berlin, pp. 82 – 83.
11. АНОНИМЕН., 1934. Най-голямата щафета в света – от Олимп до Берлин с горяща факла. *Спорт*. Т. 11, № 816, с. 1.
12. АНОНИМЕН., 1934. Свещеният огън на Олимп ще мине през София. *Спорт*. Т. 12, № 831, с. 1.
13. АНОНИМЕН., 1935. Ст. Чапрашиков пристига в София във връзка с посещението на германския спортен водач фон Чамер Остен. *Спорт*. Т. 13, № 1051, с. 1.
14. АНОНИМЕН., 1935. Водачът на германския спорт и председател на ГОК фон Чамер Остен и д-р К. Дийм, придружени от г. Брайтмаер и Цап, пристигат утре по обед с аероплан в София. *Спорт*. Т. 13, № 1053, с. 1.
15. БОК. 1936-07-02. До министъра на Войната, на Вътрешните работи и на Министерството на Народното просвещение по повод пренасянето на олимпийския огън през България. Писмо. In: Министерство на народното просвещение. Ф. 177 К, оп. 2, а.е. 759, л. 16. At: ЦДА София.
16. БОК. 1936-07-03. До министъра на народното просвещение за пренасянето на олимпийския огън през България за XI олимпийски игри в Берлин. Писмо. In: Министерство на народното просвещение. ф. 177 К, оп. 2, а.е. 759, л. 17. At: ЦДА София.

ЛИТЕРАТУРА

- БЪРДАРЕВА, Р., 2008. *История на олимпийското движение*. София: НСА. ISBN 978-954-718-234-9.
- ВИТАНОВА, Е., 2022. The olympic flame through Bulgaria – 1936. *International scientific congress “Applied Sports Sciences”*, vol. 2, pp. 436 – 442. DOI: 10.37393/ICASS2022/142.
- ГЕОРГИЕВ, Н., 1971. *Олимпийски сборник*. София: БОК.
- ЗЛАТАРСКИ, В., 2020. *Райхът и Царството: Германското присъствие в България (1933 – 1940 г.)*, София, ISBN 987-619-7496-45-1.
- КОНСТАНТИНОВА, З., 2007. В. „Утро“ и летните олимпийски игри през 1936 г. В: ЗЛАТЕВА, М. & ПЕТКОВА, Д., (ред). *Комуникация, спорт и култура*. с. 117 – 130. София: УИ „Св. Климент Охридски“.
- МИТЕВ, Л., 2014. *Олимпийската слава на България*. София: БОК. ISBN - 978-619-90305-1-6.
- МИТЕВ, Л., 2016. *Основи на олимпийското движение*. София: НСА.
- МИТЕВ, Л., 2023. *България в олимпийското движение 1896 – 2023*. София: Печатна база рекламна агенция KIWI. ISBN 978-619-90305-6-1.
- СОЛАКОВ, А., 1983. 60 г. Български олимпийски комитет. *Сборник „Материали от първата сесия на Националната олимпийска академия“*. Несебър.

- СТОЯНОВА, Д., 2009. Създаване на Българския олимпийски комитет и неговата дейност от 1923 до 1982 г. Дисертация. София: НСА „Васил Левски“, Факултет „Спорт“.
- ТОДОРОВ, Я., 2023. Стефан Чапрашиков. Достоеен българин и родолюбец. Костинброд: „Мултипринт“ ООД. ISBN 978-619-7710-17-5.
- ЦОНКОВ, В., 1981. България в Олимпийското движение до 9.IX.1944 г. София.
- ХАДЖИЙСКИ, И., 2002. Видни дупничани: Иван, Крум и Стефан Чапрашикови, *Минало*, №2, с. 74 – 83.
- BARKER, P., 2012. *The Story of the Olympic Torch*, Amberley Publishing, ISBN 978-1-4456-0180-9.
- BARNEY, R.; BIJKERK, A., 2005. The Genesis of Sacred Fire in Olympic Ceremony: A New Interpretation. *Journal of Olympic History*. May/June. pp. 66 – 27.
- BORGERS, W., 2005. From myth to torch relay. *Journal of olympic history*. may/june. pp. 28 – 48.
- CAHILL, J., 1998. The Olympic flame: running towards Sydney 2000. 4th *International Scientific Symposium for Olympic Research, London, Ontario*. International Centre for Olympic Studies. University of Western Ontario. pp. 181 – 190. ISBN 0771421184.
- CHAPMAN, A., 2012. *The Olympic Flame – A Christian Perspective*. Oxford.
- DIEM, C., 1982. *Carl Diem – Ausgewählte Schriften, 2, Beiträge zur Entwicklung und Organosation des Sport*. Berlin: Richarz. ISBN 9783883455495.
- DURANTEZ, C., 1988. *Le Flambeau Olympique: Le Grand Symbole Olympique*. Comite International Olympique. Lausanne. p. 49. ISBN 13: 9788487094002.
- HANLEY, E., 1996. Aesthetics and sport in the Olympic flame torch relay. In: R. K. BARNEY; S. G. MARTYN; D. A. BROWN AND G. H. MACDONALD (Eds.). *Olympic Perspectives: Third International Symposium for Olympic Research*. London, Ontario: Centre for Olympic Studies, University of Western Ontario, pp. 227 – 235.
- HENSEL, D., 2007. *Erster olympischer Fackel-Staffel-Lauf: Deutschland 31 Juli 1936*. Schriftenreihe Carl und Liselott Diem-Archiv, Schriftleitung: Prof. h.c. Dr. Jirgen Buschmann. Bonn. ISBN 978-3-89784-989-1, pp. 12 – 35.
- LENNARTZ, K., 1997. The Genesis of Legends. *Journal of Olympic History*. 1997. vol.5. no.1, pp. 8 – 11.
- MALLON, B., 1984. The history of the opening ceremonies. Part 1. *Olympic Review*. pp. 333 – 337.

- TUNÇKOL, H. M., & ŞAHİN, M. Y., 2010. Carl Diem and The Olympics. *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport Science, Movement & Health*, vol.10, no.2, pp. 913-923.
- POURET, H., 1974. The Olympic Flame. *Olympic Review*. pp. 611 – 616.
- RICHTER, W., 1936. *Die Olympischen spiele 1936 in Berlin und Garmisch-partenkirchen*. Hamburg: Cigaretten Bilderdienst Altona-Bahrenfeld.
- SCHENK, J., 2021. Carl Diem – a significant sports personality for Germany, Europe, and Bulgaria - attempt at analysis and assessment. *Journal of Applied Sports Sciences*, vol.2. pp. 93 – 105.
- SCHENK, J., 2022. *Карл Дийм и неговият принос към развитието на българската телесна култура*. Дисертация. София: НСА „Васил Левски“, Факултет „Спорт“.
- STÖCKEL, K., 2015. *Berlin im olympischen Rausch – Die Organisation der Olympischen Spiele 1936*. ISBN 9783836669382.
- The Olympic Studies Centre. 2017. *Torches and Torch Relays of the Olympic Summer Games from Berlin 1936 to Rio 2016*.

REFERENCES

- BARDAREVA, R., 2008. *History of the Olympic Movement*. Sofia: NSA. ISBN 978-954-718-234-9.
- BARKER, P., 2012. *The Story of the Olympic Torch*, Amberley Publishing, ISBN 978-1-4456-0180-9.
- BARNEY, R.; BIJKERK, A., 2005. The Genesis of Sacred Fire in Olympic Ceremony: A New Interpretation. *Journal of Olympic History*. May/June. pp. 66 – 27.
- BORGERS, W., 2005. From myth to torch relay. *Journal of Olympic history*. may/june. pp. 28 – 48.
- CAHILL, J., 1998. The Olympic flame: running towards Sydney 2000. *4th International Scientific Symposium for Olympic Research*. Ontario: International Center for Olympic Studies. University of Western Ontario. pp. 181 – 190. ISBN 0771421184.
- CHAPMAN, A., 2012. *The Olympic Flame – A Christian Perspective*. Oxford.
- DIEM, C., 1982. *Carl Diem – Ausgewählte Schriften, 2, Beiträge zur Entwicklung und Organosation des Sport*. Berlin: Richarz. ISBN 9783883455495.
- DURANTEZ, C., 1988. *Le Flambeau Olympique: Le Grand Symbole Olympique*. Committee International Olympique. Lausanne. p. 49. ISBN 13: 9788487094002.
- GEORGIEV, N., 1971. *Olympic collection*. Sofia: BOK.
- HADJIYSKI, I., 2002. Prominent dupnicani: Ivan, Krum and Stefan Chaprashikovi. *Minalo*. Vol. 2, pp. 74 – 83.

- HANLEY, E., 1996. Aesthetics and sport in the Olympic flame torch relay. In: R. K. BARNEY; S. G. MARTYN; D. A. BROWN AND G. H. MACDONALD (Eds.). *Olympic Perspectives: Third International Symposium for Olympic Research*. London, Ontario: Centre for Olympic Studies, University of Western Ontario, pp. 227 – 235.
- HENSEL, D., 2007. Erster olympischer Fackel-Staffel-Lauf: Deutschland 31 Juli 1936. *Schriftenreihe Carl und Liselott Diem-Archiv*, Schriftleitung: Prof. h.c. Dr. Jirgen Buschmann. Bonn. pp. 12 – 35. ISBN 978-3-89784-989-1,
- KONSTANTINOVA, Z., 2007. In “Morning” and the Summer Olympic Games in 1936. In: ZLATEVA, M. & PETKOVA, D., (eds). *Communication, sport and culture*. pp. 117 – 130. Sofia: St. Kliment Ohridski.
- LENNARTZ, K., 1997. The Genesis of Legends. *Journal of Olympic History*, vol.5. no. 1, pp. 8 – 11.
- MALLON, B., 1984. The history of the opening ceremonies. *Olympic Review*. pp. 333 – 337.
- MITEV, L., 2014. *The Olympic glory of Bulgaria*. Sofia: BOK. ISBN - 978-619-90305-1-6.
- MITEV, L., 2016. *Basics of the Olympic Movement*. Sofia: NSA.
- MITEV, L., 2023. *Bulgaria in the Olympic movement 1896 – 2023*. Sofia: Printing base advertising agency KIWI. ISBN 978-619-90305-6-1.
- POURET, H., 1974. The Olympic Flame. *Olympic Review*, p. 611 – 616.
- RICHTER, W., 1936. *Die Olympischen spiele 1936 in Berlin und Garmisch-partenkirchen*. Hamburg: Cigaretten Bilderdienst Altona-Bahrenfeld.
- SCHENK, J., 2021. Carl Diem – a significant sports personality for Germany, Europe, and Bulgaria – attempt at analysis and assessment. *Journal of Applied Sports Sciences*, vol. 2, pp. 93 – 105.
- SCHENK, J., 2022. *Carl Diem and his contribution to the development of Bulgarian physical culture*. Dissertation. Sofia: NSA “Vasil Levski”, Faculty of “Sports”.
- SOLAKOV, A., 1983. 60 years. Bulgarian Olympic Committee. *Collection Materials from the first session of the National Olympic Academy*. Nessebar.
- STÖCKEL, K., 2015. *Berlin im olympischen Rausch – Die Organization der Olympischen Spiele 1936*. ISBN 9783836669382.
- STOYANOVA, D., 2009. *Creation of the Bulgarian Olympic Committee and its activities from 1923 to 1982*. Dissertation. Sofia: NSA “Vasil Levski”, Faculty of “Sports”.
- THE OLYMPIC STUDIES CENTRE. 2017. *Torches and Torch Relays of the Olympic Summer Games from Berlin 1936 to Rio 2016*.

- TODOROV, Y., 2023. *Stefan Chaprashikov. A worthy Bulgarian and a patriot*. Kostinbrod: Multiprint OOD. ISBN 978-619-7710-17-5.
- TSONKOV, V., 1981. *Bulgaria in the Olympic Movement until 9.IX.1944*. Sofia.
- TUNÇKOL, H. M., & ŞAHİN, M. Y., 2010. Carl Diem and The Olympics. *Ovidius University Annals, Series Physical Education and Sport Science, Movement & Health*, vol.10, no.2, pp. 913-923.
- VITANOVA, E., 2022. The olympic flame through Bulgaria – 1936. *International scientific congress. Applied Sports Sciences*, vol. 2, pp. 436 – 442. DOI: 10.37393/ICASS2022/142.
- ZLATARSKI, V., 2020. *The Reich and the Kingdom: The German Presence in Bulgaria (1933 – 1940)*. Sofia. ISBN 987-619-7496-45-1.

THE MERIT OF STEFAN CHAPRASHIKOV FOR CARRYING THE OLYMPIC FLAME IN 1936

✉ **Dr. Emilia Vitanova**

ORCID iD 0009-0002-8415-4818

ID HKV-9650-2023

National Sports Academy „Vassil Levski“

1700 Sofia, Studentski grad

E-mail: emilia.vitanova@nsa.bg